

RENDI TÁRSADALOM – POLGÁRI TÁRSADALOM

A HORTHY-KORI ÚRI ÉS POLGÁRI TÁRSADALOM KONFLIKTUSAI

BTTTRGT301DMA, csütörtök, 14:00–16:00 óra, 321. szoba, ✉ szilagyi.zsolt@arts.unideb.hu

Tematika

Bevezetés

1. Általános gondolatok a két világháború közötti magyar társadalomról

Értelmezési keretek

2. Változások 1918 és 1920 között, regionális különbségek
3. Települések (városok, falvak és tanyák)
4. Demográfiai változások, egészségügyi helyzet
5. A magyar gazdaság a két világháború között
6. Migráció és társadalmi mobilitás
7. Kultúra és életmód

Struktúra és konfliktus

8. A magyar társadalom strukturális megközelítése
9. Neobarokk társadalom és a kettős társadalm szerkezet
10. Városi elit: az érvényesülés útjai
11. Középosztály, zsidókérdés
12. Kispolgárság, városi munkásság
13. Földkérdés, agrártársadalom

Debrecen, 2016. szeptember 21.

Dr. Szilágyi Zsolt
egyetemi adjunktus

Kötelező irodalom

BELUSZKY Pál–GYŐRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. ERDEI Ferenc [1939]. *Magyar város*. Az Athenaeum kiadása, Budapest. ■ ERDEI Ferenc 1937. *Futóhomok. A Duna–Tisza köz földje és népe*. Athenaeum, Budapest. (Magyarország Felfedezése.) ■ ERDEI Ferenc 1976a. A magyar társadalom a két háború között I. *Valóság* 19, 4, 23–53. ■ ERDEI Ferenc 1976b. A magyar társadalom a két háború között II. *Valóság* 19, 5, 36–58. ■ GYÁNI Gábor–KÖVÉR György 2003. *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ HONVÁRI János 2006. *XX. századi magyar gazdaságtörténet*. Aula Kiadó, Budapest. ■ ILLYÉS Gyula 1936. *Puszták népe*. Nyugat Kiadó és Irodalmi R.-T. kiadása, Budapest. ■ ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században*. 3. kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.) ■ SZEKFŰ Gyula [1934]. *Három nemzedék és ami utána következik*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. ■ WEIS István 1930. *A mai magyar társadalom*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Magyar Szemle Könyvei, 2.)

Ajánlott irodalom

ARADI Zsolt 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, április, 155. (A „Cobden” ankéntja.) ■ B. GÁL Edit 1994. Életutak, mestersorsok Gyöngyösön. In *Iparosok és kereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Szerk. L. NAGY Zsuzsa. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 95–128. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 11.) ■ BAKSAY Zoltán 1978. A gyáripari munkanélküliség történetéhez Magyarországon. *Századok* 112, 5, 850–898. ■ BARTHA Ákos 2013. *Falukutatás és társadalmi önismeret. A Sárospataki Református Kollégium Faluszemináriumának (1931–1951) történeti kontextusai*. Tiszáninneni Református Egyházkerület Hernád Kiadó, Sárospatak. (Nemzet, egyház, művelődés, 8.) ■ BELUSZKY Pál 2001. *A Nagyszőlős történeti földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek) ■ BIBÓ István 1986. Elit és szociális érzék. In Uő: *Válogatott tanulmányok*. 1. kötet (1935–1944). Válogatta HUSZÁR Tibor. Szerk. VIDA István, NAGY Endre. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 221–241. ■ BÓDY Zsombor 2003. *Egy társadalmi osztály születése. A magántisztviselők társadalomtörténete 1890–1938*. L'Harmattan Kiadó, Budapest. (A Múlt Ösvényén.) ■ BÓDY Zsombor 2010. „Útvesztőben”. Erdei Ferenc dilemmái 1945 előtti pályáján. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 130–148. ■ BOGNÁR Bulcsu 2010. Versengő harmadik utasok. Németh László és Erdei Ferenc társadalom-értelmezéséről és politikai programjáról. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 109–129. ■ BOLGÁR Dániel 2003. A „vidéki” társadalmak iskoláztatási stratégiái, avagy a gyöngyösi gimnázium nem gyöngyösi diákjainak társadalomtörténeti megközelítése (1938–1948). In *Mátrai Tanulmányok Gyöngyös*. Szerk. Horváth László. Mátra Múzeum, Gyöngyös, 193–258. ■ BOTOS János 2006. *A korona, pengő és forint inflációja*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest. ■ EÖRY Gabriella 2006. Az Országos Kaszinó és a középosztály. In *Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 321–349. ■ ERDEI Ferenc [1940]. *Magyar falu*. Az Athenaeum kiadása, Budapest. ■ ERDEI Ferenc 1941. *A magyar paraszttársadalom*. Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest. (Magyarságismeret.) ■ ERDEI Ferenc 1942. *Magyar tanyák*. Az Athenaeum kiadása, Budapest. ■ ERDEI Ferenc 1945. *A magyar társadalom*. Mórincz Zsigmond Kollégium, Kolozsvár. ■ FÉJA Géza 1937. *Viharsarok. Az Alsó Tiszavidék földje és népe*. (Müller Miklós fényképeivel.) Az Athenaeum kiadása, Budapest. (Magyarország Felfedezése.) ■ FODOR Ferenc 1924. *Magyarország gazdasági földrajza*. Franklin-Társulat, Budapest. ■ FÖLDES György 1980. Az újpesti munkásság életviszonyai az 1930-as években. *Történelmi Szemle* 23, 2, 309–318. ■ GERGELY Jenő–IZSÁK Lajos 2000. *A huszadik század története*. Pannonica Kiadó, Budapest. ■ GESZTELYI NAGY László 1927. *Magyar tanya*. Első Kecskeméti Hirlapkiadó- és Nyomda-Részvénytársaság, Kecskemét. ■ GUNST Péter 1970. *A mezőgazdasági termelés története Magyarországon 1920–1938*. Akadémiai Kiadó, Budapest ■ GUNST Péter 1987. *A paraszti társadalom Magyarországon a két világháború között*. MTA Történettudományi Intézet, Budapest. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 1.) ■ GUNST Péter 1996. *Magyarország gazdaságtörténete (1914–1989)*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ■ GYÁNI Gábor 1983. *Család, háztartás és a városi cselédség*. Magvető Kiadó, Budapest. (Gyorsuló Idő) ■ GYÁNI Gábor 1986. Migráció és mobilitás: a városi munkásság szerkezete a két világháború között. In *Rendi társadalom – polgári társadalom 1. Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok*. Szerk. Á. VARGA László. Nógrád Megyei Levéltár, Salgótarján, 495–503. (Adatok, Források és Tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból, 15.) ■ GYÁNI Gábor 1992. *Bérbérlés és nyomortelep. A budapesti munkáslakás múltja*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 4.) ■ GYÁNI Gábor 1994. *A szociálpolitika múltja Magyarországon*. História és MTA Történettudományi Intézete, Budapest. (História Könyvtár, Előadások a Történettudomány Műhelyeiből, 4.) ■ GYÁNI Gábor 2001. Érvék a kettős struktúra elmélete ellen. *Korall* 3–4, Tavasz–Nyár, 221–231. ■ GYÁNI Gábor 2010. Empíria, ideológia és tudomány Erdei Ferenc munkásságában. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 43–59. ■ GYÁNI Gábor 2012. *Az urbanizáció társadalomtörténete. Tanulmányok*. Korunk Komp-Press, Kolozsvár. ■ GYURGYÁK János 2001. *A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmétörténet*. Osiris Kiadó, Budapest. ■ HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. Második, javított kiadás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. ■ HALMOS Károly 1991. *Lengyel György: Vállalkozók, bankárok, kereskedők. Replika* 2, 1, 55–53. ■ HALMOS Károly 2010. A Történelmi népi társadalom. A magyar társadalom a két háború között című tanulmány negyedik része. *Szociológiai Szemle* 20, 4, 4–11. ■ HOÓZ István 1970. *Népesedéspolitika és népességfejlődés Magyarországon a két világháború között*. Akadémiai Kiadó, Budapest. ■ ILLYÉS Gyula 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, május, 278. (A „Cobden” ankéntja.) ■ JÓBORÚ Magda 1972. *A köznevelés a Horthy-korszakban: alsó- és közép-fokú oktatás*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972. ■ KÁLLAY Tibor 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, április, 147–149. (A „Cobden” ankéntja.) ■ KAPOSZI Zoltán 2010. *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000*. Változatlan utánnomás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Studia Oeconomica, Dialóg Campus Tankönyvek.) ■ KARÁDY Viktor 2000. *Zsidóság és társadalmi egyenlőtlenségek (1867–1945)*. Replika Kör, Budapest. ■ KATUS László 1995. A demográfiai átmenet kérdései Magyarországon a 19. században. In *Magyarország társadalomtörténete 1/1. A reformkortól a második világháborúig*. Szerk. KÖVÉR György. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 142–160. ■ KECSKEMÉTI György 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden 2*, június–július, 279–280. (A „Cobden” ankéntja.) ■ KERÉK Mihály 1939. *A magyar földkérdés*. MEFHOSZ Könyvkiadó, Budapest. ■ KLEMENT Judit 2006. Nagypolgárság a két világháború közötti Magyarországon? Egy társadalmi réteg meghatározásának lehetőségeiről. In *Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 195–232. ■ KONKOLY THEGE Gyula 1940: A földhaszonbérletek elterjedése és azok jelentősége Magyarország trianoni területén. *Magyar Statisztikai Szemle* 18, 4, 286–304. ■ KORNIS Gyula 1927. *Magyarország közoktatásügye a világháború óta*. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest. ■ KÓSA László (szerk.) 2006. *Magyar művelődéstörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, különösen: 491–564. (Osiris Tankönyvek.) ■ KOVÁCS I. Gábor 2010. A magyarországi polgári korszakbeli országos elit empirikus kutatásának historikumához I. A Huszár Tibor által kezdeményezett történeti elitvizsgálatok. In *A cselekvő értelmiségi. Tanulmányok Huszár Tibor 80. születésnapjára*. Szerk. KISS László. Argumentum – ELTE Társadalomtudományi Kara, Budapest, 175–207. ■ KOVÁCS I. Gábor– KENDE Gábor 2006. Egyetemi tanárok rekrutációja a két világháború közötti

Magyarországon. In *Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 417–506. ■ KOVÁCS Imre 1937. *Néma forradalom*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 2.) ■ KÖVÉR György 2006. A magyar középosztály-teremtés programjai és kudarcai. Fogalomtörténeti áttekintés a reformkor végétől a nagy válság kezdetéig. In *Zsombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. KÖVÉR György. Századvég Kiadó, Budapest, 77–160. ■ L. NAGY Zsuzsa 1994. Az iparosok, a kereskedők és az iskola. In *Iparosok és kereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Szerk. L. NAGY Zsuzsa. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 7–55. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 11.) ■ L. NAGY Zsuzsa 1997. *A haszonból élő kispolgár. Kisiparosok és kiskereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Multiplex Media–Debrecen University Press, Debrecen. ■ LACKÓ Miklós 1961. *Ipari munkásságunk összetételének alakulása 1867–1949*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. ■ LACKÓ Miklós 1989. Gépgyári munkások az 1930-as években: a Hofherr és Schranz gyári munkásfelmérés eredményei. *Századok* 123, 1–2, 3–43. ■ LENGYEL György 1989. *Vállalkozók, bankárok, kereskedők. A magyar gazdasági elit a 19. században és a 20. század első felében*. Magvető Kiadó, Budapest. (Gyorsuló Idő) ■ LENGYEL György 1993. *A multipozícionális gazdasági elit a két világháború között. Fejezetek egy történet-szociológiai kutatásból*. ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. (Történeti elitkutatások. Historical Elite Research) ■ LUKÁCS György 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden* 2, április, 150–151. (A „Cobden” ankéntja) ■ *Magyar Pedagógiai Lexikon*. 1–2. kötet. Szerk. KEMÉNY Ferenc. Révai Irodalmi Intézet, Budapest, 1932–1934. ■ MENDÖL Tibor 1936. Alföldi városaink morfológiája. *Tisia* 1, 1, 3–44. és térképmelléklet. (Közlemények a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Földrajzi Intézetéből, 1.) ■ MOLNÁR Péter 2011. *A korona pénzrendszer. Bevezetése, megszilárdulása és bukása, különös tekintettel Magyarországra (1892–1925)*. Kiadja a Svájci Egyesület Kft., Budapest. ■ NAGY Péter Tibor 2002. *Hajzálcsovek és nyomáscsoportok. Oktatáspolitikai a 19–20. századi Magyarországon*. Oktatáskutató Intézet Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. ■ NAGY Péter Tibor 2005. *Az állami befolyás növekedése a magyarországi oktatásban 1867–1945*. MTA doktori értekezés. ■ NÉMETH László 1943. *A Medve-utcai polgári*. Magyar Élet Kiadása, Budapest. ■ ORMOS Mária 2004. *A gazdasági világválság magyar visszhangja (1929–1936)*. PolgART, Budapest. ■ PALOTÁS Zoltán 1990. *A trianoni határok*. Interedition, Budapest. ■ PREPUK Anikó 2013. *A zsidóság Kelet- és Közép-Európában a 19–20. században. Jegyzetekkel kiegészítve*. Csokonai Kiadó, Debrecen. (Online – http://hajnalokor.hu/files/Prepuk_Zsidóság1997.pdf) ■ ROMSICS Ignác 2007. *A trianoni békeszerződés*. Harmadik, bővített kiadás. Osiris Kiadó, Budapest. ■ SÁGHY Ferenc 1928. *A tuberculosis geográfiai eloszlása Csonka-Magyarországon vármegyék szerint, különös tekintettel a lakóházak minőségére*. Bölcsészdoktori értekezés. In *A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság Honismeret Bizottságának Kiadványai*. 4. kötet, 17. füzet. Szerk. MILLEKER Rezső. Kertész József Könyvnyomdája, Karcag, 1–24. ■ SZABÓ Zoltán 1936. *A tardi helyzet*. Cserépfalvi Kiadó, Budapest. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 1.) ■ SZABÓ Zoltán 1938. *Cifra nyomorúság. A Cserhát, Mátra, Bükk földje és népe*. (A Szolgálat és Írás Munkatársaságának Könyve, 4.) ■ SZAKÁL Gyula 2002. *Vállalkozó győri polgárok 1870–1940. Sikeres történeti modellváltás*. L'Harmattan, Budapest. ■ SZEKFÚ Gyula [1934]. *Három nemzedék és ami utána következik*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. ■ SZILÁGYI Zsolt 2010 [2012]: A helyi elit újragondolása. *Történeti Tanulmányok* 18. 23–44. ■ SZILÁGYI Zsolt 2011 [2012]: Elitkutatások és elitfogalmak az utóbbi három évtized magyar történetírásában. *Történeti Tanulmányok* 19, 151–164. ■ SZILÁGYI Zsolt 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek, 2.) ■ SZILÁGYI Zsolt 2015. *Települések közti kapcsolatok az Alföldön a 20. század első harmadában*. 1. rész. *Feltételek és kontextusok teremtése az alföldi falvak laterális kapcsolatainak elemzéséhez*. Kéziratban. MTA, Debrecen. (Online – <http://real.mtak.hu/28771/>) ■ TAKÁCS Károly 1998. Az elit szociológiai fogalmáról. *Szociológiai Szemle* 8, 1, 139–148. ■ TAKÁCS Tibor 2008. *Döntéshozók. Városi elit és városi önkormányzat Nyíregyházán a XX. század első felében*. L'Harmattan, Budapest. ■ TIMÁR Lajos 1986. *A gazdaság térszerkezete és a városhálózat néhány sajátossága a két világháború közötti Magyarországon*. MTA RKK, Pécs, 1986. ■ TIMÁR Lajos 1993. *Vidéki városalakók. Debrecen társadalma 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest. (Mikrotörténelem, 6.) ■ TIMÁR Lajos 1994. Területi különbségek a városi kispolgári rétegek társadalmi helyzetében, mobilitási viszonyaiban. In *Iparosok és kereskedők a két világháború közötti Magyarországon*. Szerk. L. NAGY Zsuzsa. MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 56–94. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok, 11.) ■ TIMÁR Lajos 2004. A középfokú oktatási rendszer intézményei és társadalmi arculatuk a két világháború közötti Magyarországon. In *Iskolák, diákok, oktatáspolitikai a 19–20. században. Tanulmányok*. Szerk. FEITL István–SIPOS András, Napvilág Kiadó, Budapest, 61–77. ■ TIMÁR Lajos 2006. Az alföldi és a dunántúli városok szociális arculata a két világháború között. In *Kárpát-medence: Települések, tájak, régiók, térstruktúrák. (Emlékkönyv Beluszky Pál 70. születésnapja alkalmából)*. Szerk. GYŐRI Róbert – HAJDÚ Zoltán. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja. Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 42–55. ■ TOMKA Béla 2011. *Gazdasági növekedés, fogyasztás és életminőség. Magyarország nemzetközi összehasonlításban az első világháborútól napjainkig*. Akadémiai Kiadó, Budapest. ■ TÓVÁRI Judit 1997. *Az elit Miskolc város társadalmában 1872–1917*. Stúdium Kiadó, Nyíregyháza. (A Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének Közleményei) ■ VERES Péter 1936. *Az Alföld parasztsága*. Oravetz István Könyvkiadóvállalat kiadása, Budapest. (Új Magyar Könyvtár, 1.) ■ WEIS István [1931a]. *Hova? A magyar jövő útja*. A szerző kiadása, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. nyomása, Budapest. ■ WEIS István 1931b. *A magyar falu*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, 10.) ■ WEIS István 1942. *Hazánk társadalomrajza*. Országos Közoktatási Tanács, Budapest. (Nemzetnevelők Könyvtára I. Nemzetismeret, 7.) ■ ZÁRAI Samu 1935. A középosztály és a vajudó világ. *Cobden* 2, április, 152–153. (A „Cobden” ankéntja) ■ ZEIDLER Miklós 2009. *A revíziós gondolat*. Kalligram Kiadó, Pozsony, különösen: 14–76.